

*Pregledni naučni rad*

DOI: 10.5937/SVS26001A

## **OBRAZOVANJE VOJNIH VETERINARSKIH KADROVA U SRPSKOJ VOJSKI**

**Radivoje Anđelković<sup>1\*</sup>, Milan Ž. Baltić<sup>2</sup>, Marija Starčević<sup>3</sup>, Zoran Jeftić,  
Srđan Milentijević<sup>4</sup>**

<sup>1</sup>Rektorat Univerziteta odbrane Ministarstva odbrane Republike Srbije

<sup>2</sup>Fakultet veterinarske medicine, Univerzitet u Beogradu, Republika Srbija

<sup>3</sup>Centar veterinarske službe Uprave za vojno zdravstvo, Ministarstvo odbrane  
Republike Srbije

<sup>4</sup>Uprava za vojno zdravstvo, Ministarstvo odbrane Republike Srbije

\*e-mail kontakt osobe: [radivoje.andjelkovic@mod.gov.rs](mailto:radivoje.andjelkovic@mod.gov.rs)

### **Kratak sadržaj**

Sa formiranjem prvih konjičkih i artiljerijskih jedinica srpske vojske, javila se potreba zdravstvene zaštite i lečenja konja. U Beogradu je 1866. godine formirana prva Vojnoveterinarska škola. Naređenjem iz 1883. godine regulisano je osposobljavanje marvenih bolničara, a izmenama Zakona o ustrojstvu vojske iz 1883. godine u Veterinarskoj školi se paralelno održavaju kusevi za potkivače i pomoćnike marvenih lekara. Ujedno počinje slanje vojnih pitomaca na školovanje u inostranstvo. Vojno potkivačke škole su više puta počinjale sa radom. Ministarstvo vojno 1901. godine osniva Vojno-potkivačku školu i Vojno-veterinarsku školu. Vrhovna komanda srpske vojske 1918. godine u Teleki-Grčka osniva potkivačku školu. U Beogradu 1923. godine počela je sa radom Vojno-potkivačka škola. Sve ove škole su u kratkom periodu nakon otvaranja prestajale sa radom. Deo vojnih veterinarara biva uključen u nastavni proces na Veterinarskom fakultetu u Beogradu od njegovog osnivanja 1936. godine. Niža veterinarska škola iz Prokuplja je dislokacijana u Niš, pa zatim u Kragujevac 1944. godine, gde menja ime u Veterinarska škola. U Beogradu je 1954. godine formirana Niža veterinarska škola i Veterinarski institut, a 1957. godine Centar za obuku pasa u Nišu. Tokom raspada SFRJ u Republiku Srbiju dislocirana je Škola rezervnih oficira iz Sarajeva i Nastavni centar za obuku pasa iz Belog Manastira. Danas okosnicu vojnog osposobljavanja veterinarskog kadra u Vojski Srbije čine Centar veterinarske službe u Beogradu i Centar za obuku pasa u Nišu.

**Ključne reči:** srpska vojska, veterinarski kadrovi, obrazovanje

Razvoj vojne veterinarske službe usko je vezan sa formiranjem srpske države u prvoj polovini 19. veka i vojske koja je trebala da učvrsti i brani njenu državnost. U to vreme stanovništvo je uglavnom živelo i preživljavalo zahvaljujući poljoprivredi.

Poseban značaj u poljoprivrednoj proizvodnji imalo je stočarstvo, koje je obezbeđivalo hranu i radnu snagu. Pored toga mlada srpska država ostvarivala je značajne prihode od izvoza stoke u inostranstvo. Geografski položaj tadašnje države, intezivan promet ljudi i životinja preko njene teritorije pogodovali su čestoj pojavi stočnih zaraznih bolesti (antraks, šuštavac, goveđa kuga). Veterinarskom medicinom u to vreme su se bavili lekari, okružni fizikusi, koji su tokom školovanja morali da polažu i ispite koji su se odnosili na bolesti i lečenje životinja. Pored njih zbog hroničnog nedostatka školovanog kadra lečenjem životinja bavili su se potkivači (nablante), ali i vračari, hodže, sveštenici, putujući nadrilekari i nadriveterinari (Divljanović, 1967). Među prvim Srbima koji su se bavili veterinarskom medicinom spominje Jovan Petrović Kovač. On je po profesiji je bio potkivač, aktivno je pomagao Karađorđu i Milošu Obrenoviću tokom borbi sa Turcima. Živko, sin Jovana Petrovića Kovača je školovan u Beču i 13 godina se bavio lečenjem životinja i potkivačkim zanatom, nakon čega je napustio ove poslove i zbog sklonosti ka umetnosti ostao upamćen kao slikar. U svojim pismima Vuk Stefanović Karadžić od 01.04. i 19.07.1825. godine ovako opisuje Živkovo školovanje: "Živko je vaš, fala Bogu zdrav, i u nauci dobro napreduje, samo kad bi mu mogli malo troška primaknuti; jer vi znate kako je u Beču živiti; a osobito sve potrebne knjige mora imati. A i osim liječenja i potkivanja konja on bi se ovde mogao za ovo vrijeme i drugome koječemu poleznom poučiti, kad ne bi samo s nužnim troškom natezao..."; „ ...Po mom mnjeniju bila bi velika šteta poslednje i jedno i drugo učiniti: nego kad ste počeli i ovu godinu već kojekako proturili, gledajte, makar se i zadužili , još i za ovu drugu godinu; a mislim da se nećete kajati. Ja ne znam jeli još koji Srbin do danas ovaj zanat učio.“(Karadžić, 1910).

Za vojsku tog doba konj kao radna životinja bio je od ogromnog značaja. Koristio se za transport ljudi, zaliha, opreme, oružja i oruđa. Najčešće su bili u sastavu konjičkih i artiljerijskih jedinica, kao i pozadinske komore. Od zdravstvenog stanja i kondicije ovih životinja zavisila je manevarska sposobnost vojske. Zbog toga od samih početaka vojnog školstva (osnivanje Vojne akademije 1837 . godine i Artiljerijske škole 1850. godine) u nastavi posebno je obrađivana nega, držanje i upotreba konja. Osnivanjem Sanitetskog odeljenja u Ministarstvu unutrašnjih dela 1839. godine i izdavanjem „Nastavlenija za okružne lekare i fizikuse“ definišu se obaveze okružnih lekara i fizikusa vezane za lečenje stoke i suzbijanje zaraznih bolesti.

Državni sovjet 1850. godine donosi odluku da se u sastavu sanitetskog odeljenja postavi marveni lekar „garnizonog voinstva“ (Romano, 1964). Na osnovu toga 01.11.1851. Jovan Teodorović, rodnom iz Novog Sada, postavljen je marvenog lekara u „Garnizonom voinstvu“ (Romano, 1964). Jovan Teodorović je školu završio u Pešti 1825. godine, a navodi se da je „kovač i ispitani stokolekar“ (Divljanović, 1974). Nakon uvođenja u dužnost, pored ostalog radio je i kao profesor hipologije u vojnoj školi (Divljanović, 1974).

U cilju poboljšanja kvaliteta grla i povećanja njihovog broja, vojska formira ergelu „Dobričevo“ u okolini Čuprije 1860. godine i ergelu „Morava“ (kasnije „Ljubičevo“) u blizini Požarevca 1853. godine. U ergeli „Dobričevo“ prvi upravnik je bio Dragutin

Bertić, marveni lekar. Glavni zadatak ergela je bio da dresira konje za vožnju i jahanje, da obučava učitelja jahanja i dresuru konja (Romano, 1964).

U Artiljerijskoj školi hipologiju je predavao Jovan Gec u periodu od 1860. do 1874. godine, a 1862. godine je izdao knjigu „Hipologija“ koja ujedno predstavlja prvu knjigu iz oblasti veterinarske medicine na srpskom jeziku (Divljanović, 1974). U vojnoj potkivačkoj školi 1866. godine predavao je anatomiju. Već u to vreme vojnim propisima je regulisano da napredovanje u službi i postavljenje na više dužnosti veterinarskog kadra zavisi od stepena stručne spreme odnosno završenih stručnih usavršavanja.

Zbog hroničnog nedostaka stručnog kadra, a po ugledu na Austriju, Nemačku i Rusiju, u Beogradu je 10.02.1866. godine formirana Potkivačka škola (Turudić, 1982), koja je disciplinski i administrativno bila pod Komandom artiljerije Ministarstva vojnog. Zadaci škole su bili:

„1- obuka mladića u potkivanju stoke, kao i u lečenju najčešće pojavljujuće bolesti stoke;

2- lečenje bolesne stoke iz sastava vojnih jedinica na teritoriji beogradskog vojnog garnizona;

3- izrada podkovic i podkivačkih klinaca za potrebe jedinica van beogradskog vojnog garnizona“ (Romano, 1964).

Uslov za upis u školu je bio da kandidati imaju između 18 i 27 godina, da su pismeni i da preuzmu obavezu da će nakon završetka škole ostati u vojsci tri godine (Romano, 1964). Po završetku školovanja pitomci su unapređivani u čin kaplara-potkivača, a nakon trogodišnjeg rada u trupi dobijali su čin podnarednika-potkivača. Nakon isteka ugovora ako su želeli da ostanu u vojsci prevođeni su u pomoćnike marvenih lekara (Romano, 1964). Škola je od početka imala dosta problema sa pismenošću pitomaca, pa je 1867. godine nastava produžena sa dve na tri godine. U školi su predavali Jovan Gec- Anatomiju, Jovan Eker- Opštu patologiju, Spolji opis konja i Teoriju kova, dr Janički a zatim Todor Petrašković- Specijalnu patologiju, Franc Bendjik- Dijetetiku, Josif Holec a zatim Vasilije Danilović- Farmakologiju, Tanasije Vučković- Hemiju i Fiziku, Milan Barjaktarević- Praktično potkivanje (Romano, 1964). Pored napred nabrojanih predmeta pitomci su imali i Hirurgiju (Turudić, 1982). Upravnik škole je bio artiljerijski ili konjički oficir i on je predavao Vojnička pravila i Račun (Romano, 1964). „Zakonom o ustrojstvu vojske“ od 01.11.1886. godine škola menja naziv u Veterinarska škola (Turudić, 1982). U školi se održavaju dva paralelna kursa: kurs za potkivače i veterinarski kurs za pomoćnike marvenih lekara. Veterinarski kurs je trajao dve godine i na njega su upisivani mladići starosti od 16 do 20 godina starosti. Potkivački kurs je ostao nepromenjen. Za upravnika je postavljen artiljerijski kapetan I klase Petar Pajić, Franjo Bendjik je predavao Zoologiju, Robert Lerman Potkivanje, Eksterijer i Farmakologiju, Todor Petrašković Anatomiju, Fiziologiju, Patologiju, Terapiju i Hirurgiju, a Stevan Ekerović Fiziku, Hemiju i Nauku o operacijama (Romano, 1964). U periodu od 1866. do 1879. godine školu je upisalo 8 klasa pitomaca, od čega je 62 pitomca završilo školovanje (Romano, 1964). Pitomci koji su završili ovu školu bili su prvi potkivači i prvi marveni pomoćnici koji su školovani u Srbiji. Takođe oni su među prvim koje je vojska poslala u inostranstvo na školovanje (Romano, 1964). Pored njih na

školovanje u inostranstvo slani su su i pitomci sa svršenom ili nepotpunom gimnazijom. Na studiranje veterinara slani su u Beč, Harkov, Alfor, Berlin, Brisel, Budimpeštu, Madrid i Minhen, a krajem prvog svetskog rata i u Bern (Turudić, 1982).

Sa razvojem vojnih marvenih bolnica nametnula se potreba za pomoćnim veterinarskim kadrom, zbog čega je ministar vojni svojim ukazom od 17.05.1883. naredio osposobljavanje marvenih bolničara. Obuka je trajala tri meseca i organizovala se u periodu od 15.05. do 15.08. svake godine. Od nastavnih predmeta predavana je Anatomija i fiziologija konja, Spoljno lečenje stoke, Unutrašnje lečenje stoke, Nega bolesne stoke i Kov konja (Romano, 1964).

Odlukom ministra vojnog iz 1888. godine Veterinarska škola je zatvorena.

Od 1898. godine uvodi se ispit za prevođenje nižih veterinaru u više veterinare, a koji do tada nije postojao. Planom i programom ispita predviđeni su sledeći predmeti: Opšta patologija i patološka anatomija; Osnovi bakteriologije i najglavniji paraziti kod domaćih životinja; Patologija i terapija zaraznih bolesti; Veterinarska policija; Eksterijer konja, izbor i ocena konja za razneslužbe u vojsci; Načela moderne hirurgije lečenje rana u marvenom lekarstvu; Tipične operacije na živom konju i primena zavoja pri povredama; Vojna farmakopeja; Sudsko marveno lekarstvo; Načela pravilnog potkivanja i razne vrste kova u vojsci; Uređenje marvenog lekarstva u našoj vojsci i u vojskama okolnih zemalja; Tablica furaži; Nabavka razne furaži za ishranu stoke u našoj vojsci; O zameni pojedinih artikala furaži; Nabavka stoke za klanje; Pregled stoke za klanje i mesa; Mirnodopska i ratna služba marvenog lekara u trupi, na maršu, u marvenim bolnicama, u komandama i na bojnom polju; Zakon o vojnoj administraciji sa odredbama za administraciju organa III stepena, poglavito o marvenim bolnicama; Zakon o ustrojstvu vojske sa formacijama vojske u glavnim crtama i Vojnosudski zakon sa disciplinskom uredbom (Romano, 1964). Ispit se sastojao iz usmenog, pisanog i praktičnog dela.

Ministarstvo vojno je 17.04.1901. godine donelo Uredbu o ustrojstvu Vojno-veterinarske škole, a 20.04.1901. godine Uredbu o ustrojstvu Vojno-potkivačke škole. Bilo je predviđeno da obe škole imaju zajedničku upravu i nastavno osoblje. Uredbom o vojno-potkivačkoj školi predviđeno je da se u školu primaju potkivačke ili kovačke kalfe sa položenim kalfenskim ispitom i najmanje 2 godine iskustva u radu, a kurs je trajao 10 meseci podeljen u dva nastavna perioda. Ispit se sastojao iz teorijskog i praktičnog dela. Uredbom o vojno-veterinarskoj školi predviđeno je pravo na upis imaju lica koja su završila četiri godine gimnazije, posle završetka školovanja bili su dužni da ostanu 6 godina u vojsci, nastava je trajala dve godine, a svaka godina je imala dva nastavna perioda ili tečaja (Romano, 1964). Zabeleženo je da je Ministarstvo vojske 1909. godine raspisalo konkurs za prijem 30 pitomaca u Vojno-potkivačku školu, ali se niko nije javio pa kurs nije održan. Razlog za ovo su bile niske plate i teški uslovi za rad u vojsci (Romano, 1964).

Balkanski ratovi i Prvi svetski rat izbacili su u prvi plan sve dotadašnje probleme vojne veterinarske službe: slabu popunu veterinarskim kadrom svih profila, nedostatak sredstava za rad i loše zdravstveno stanje stoke koja je korištena u ratu. Zbog slabe popune i nedostakta potkivačkog kadra tokom priprema za proboj Solunskog fronta, general Bojović je zatražio od francuskih saveznika sa upute po dva potkivač na svaku srpsku diviziju. Vrhovna komanda savezničke vojske je

18.12.1916. godine zbog toga predložila da se francuski potkivače osnuju praktičnu obuku u depou za bolesne konje, ali je ipak usvojen predlog generala Bojovića. Vrhovna komanda srpske vojske početkom 1918. godine u Tekeli formira Potkivačku školu. Za potrebe prakse Vrhovna komanda savezničke vojske odobrila je da se dve grupe po dvadeset potkivača pošalju u Grand Park l'Artillerie de l'Armée Orient na obuku i usavršavanje u periodu od mesec dana (Divljanovitch, 1977). Na osnovu odobrenja Vrhovne komande u Vodeni od 31.05. do 01.06.1918. godine održan je sastanak Marveno-lekarskog udruženja. Svi učesnici sastanka su potpisali Memorandum i Program rada veterinarske službe po oslobođenju Srbije, u kom je pod tačkom 5. navedeno: "Da se osnuje veterinarska visoka škola (veterinarsko-medicinski fakultet) sa svim potrebnim adneksima i laboratorijama; serološki i bakteriološki institut i podkivačke škole, povremeni kursevi za pregledače mesa..." (Romano, 1964).

Odmah po formiranju Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u vojsci se nametnuo nedostatak potkivača. Zbog toga je 06.08.1922. godine donesena „Uredba o ustrojstvu Vojno-potkivačke škole“. Škola je bila privremeno u sastavu Stalne marvene bolnice Dunavske divizijske oblasti u Beogradu, ali je odziv na konkurs za školovanje bio slab ili nikakav (Turudić, 1977). Nakon toga Vojnopotkivačka škola se seli u Zagreb, i tamo se zatvara 1936. godine. Oko godinu dana kasnije 01.09.1937. Vojnopotkivačka škola se ponovo otvara u Beogradu. Izbijanjem aprilskog rata 1941. godine ponovo prestaje sa radom (Turudić, 1977). Organizovano osposobljavanje dresera i vodiča pasa kreće zajedno sa osnivanjem Centralne stanice za uzgoj i dresuru pasa, koja je bila formirana u Moravskoj marvenoj bolnici u Nišu 1932. godine. Za dresere uglavnom su obučavani podoficiri iz vodova za vezu pešadije i artiljerije, a za vodiče pasa redovi punog roka, obuka podoficira je trajala dva, a redova četiri meseca. Izmenom formacije 1939. godine Centralna stanica za uzgoj i dresuru pasa menja ime u „Centralnu stanicu za dresuru pasa za vezu“ (Турудић, 1977).

Školske 1937/38. godine upisano je prvih 7 vojnih pitomaca na studije na Veterinarskom fakultetu u Beogradu. Na osnovu predloga načelnika Veterinarskog odeljenja Ministarstva vojske i mornarice od 09.05.1936. godine, tek 01.10.1940. godine formirana je prva klasa Vojnozdravstvenog internata, koji je do tada služio samo za smeštaj vojnih pitomaca medicinaru. Napred pomenuti internat se nalazio u sklopu Glavne vojne bolnice u Beogradu, a među studentima veterine koji su tu bili smešteni bio je i naš akademik Zlatibor Petrović (Turudić, 1977). Početkom 1941. godine vojna veterinarska služba ukupno je imala 41 pitomca studenta veterine (Turudić, 1977).

Pre formiranja prve klase veterinarskih pitomaca Vojnoveterinarskog internata izrađen je „Projekat o ustrojstvu Vojno veterinarske akademije“ u Beogradu, čija bi namena bila školovanje oficira veterinarske službe (Turudić, 1977). Ovaj projekat nikad nije realizovan. U cilju što bolje pripreme za vojne dužnosti, na Veterinarskom fakultetu u Beogradu uvedena su dva predmeta, „Vojno veterinarstvo i postupak sa domaćim životinjama i njihova zaštita“ i „Uprezanje, sedlanje i konjički sport“, prvi predmet predavali su honorarni saradnici a drugi artiljerijski ili konjički oficir (Turudić, 1977).

Vojna veterinarska služba pomagala je imala je učešće u osnivanju i radu Veterinarskog fakulteta u Beogradu. Pomoć je bila u kadrovima i ustupanju kapaciteta za izvođenje nastave novo osnovanog fakulteta. Među prvim doktoratima koji su odbranjeni na Veterinarskom fakultetu u Beogradu bio je i doktorat oficira vojne veterinarske službe Marka Seferovića, a koji je odbranjeno 1940.

Početkom II svetskog rata jedinice NOB i POJ (Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi Jugoslavije) organizovale su uglavnom potkivačke kurseve i kurseve za veterinarske pomoćnike. Niža Veterinarska škola NOV i PO Srbije formirana je 10. septembra 1944. godine u Prokuplju, za glavnog nastavnika, ujedno i upravnika je postavljen veterinar Šubarević Živko. Praktičnu nastavu su izvodili studenti veterine Stanković Časlav i Tasić Mihajlo (Romano, 1967). U sastavu škole je bila i veterinarska bolnica. Škola se iz Prokuplja preselila u selo Glasovnik NOO Žitni potok gde je ostala do 17.10.1944. godine, kada se vraća u Prokuplje (Romano, 1967). Nakon toga seli se u Niš gde formira viši veterinarski kurs, koji je trajao dva meseca i menja naziv u Veterinarska škola Glavnog štaba NOV i PO Srbije. Predavač i rukovodioc nižeg veterinarskog kursa je bio veterinar Milosavljević dr Žika, a upravnik škole i rukovodioc višeg veterinarskog kursa je bio Šubarević Živko (Romano, 1967). Sredinom decembra 1944. godine škola se seli u Kragujevac gde je i rasformirana (Romano, 1967). Vojna veterinarska služba je u decembru 1944. godine počela sa davanjem pomoći Narodnooslobodilačkoj vojsci Albanije (5. i 6. albanskoj diviziji koje su bile angažovane na našoj teritoriji), pošto ista nije imala formiranu veterinarsku službu. Ova pomoć se nastavila i kasnije kroz ustupanje veterinarskog materijala i obuku veterinarskog kadra sve do 1948. godine (veterinarskih pomoćnika i potkivača) (Turudić i Paunović, 1971). Sličnu pomoć vojnoveterinarska služba je pružila i Burmi u period od 1954. do 1961. godine (Antić i sar, 1988).

U novembru 1944. pri nižoj artiljerijskoj školi u Beogradu osnovana je Niža vojnoveterinarska škola i Stočna bolnica. U januaru 1945. u Beogradu dolazi do preformiranja Niže vojnoveterinarske škole i Stočne bolnice u Veterinarsku središnjicu, u kojoj su na dvomesečnim kursevima osposobljavani veterinarski pomoćnici i potkivači (Antić i sar, 1988). Iz Glavne veterinarske bolnice formacijski se izdvaja Bakteriološko-hemijsko odeljenje koje je pretvoreno u Glavnu veterinarsku laboratoriju u Beogradu. Laboratorija je imala zadatak da vrši redovna dijagnostička ispitivanja, rešava tekuća pitanja epizootiologije i pruža stručnu pomoć trupi (Antić i drugi, 1988.). U Glavnoj veterinarskoj laboratoriji u Beogradu obučavan je i jedan veterinarski oficir NR Albanije obzirom na vrlo nizak stepen razvoja veterinarske delatnosti u toj zemlji. Godine 1954. izvršeno je preformiranje glavne veterinarske laboratorije u Vojnoveterinarski institut JNA. Vojno potkivačka škola se ukida 1957. godine, a naredbom Vrhovnog komandanta OS FNRJ od 1205.1958. rasformiran je Vojnoveterinarski institut u Beogradu, koji je zvanično prestao sa radom 30.09.1958. godine (Antić i drugi, 1988.). Naredbom Komandanta Graničnih jedinica 10.10.1957. godine u Nišu se formira Centar za odgoj pasa (COP). Centar je formiran na mestu tadašnje Područne veterinarske bolnice. Avgusta meseca 1959. godine COP od graničnih jedinica preuzima SSNO- Veterinarsko odeljenje.

Zbog velikih potreba za veterinarskim kadrom Veterinarsko odeljenje MNO (Ministarstva narodne odbrane) je 1946. godine izradilo planove i programe za

obuku vojnika veterinarskih bolničara, potkivača, veterinarskih oficira i podoficira, veterinarskih ustanova i jedinica (Antić i sar, 1988). U cilju poboljšanja nastave i informisanja pripadnika vojne veterinarske službe o savremenim tendencijama u veterinarskoj medicini, 1959. godine izlazi prvi broj Vojnoveterinarskog zbornika. Ovaj stručni časopis je izlazio u kontinuitetu od 1959. do 1989. godine, a pored ostalog sadrži i veći broj tekstova koji se odnose na istorijat vojne veterinarske službe tokom II svetskog rata i poratne godine. Školovanje oficira- diplomiranih veterinaru u period nakon II svetskog rata vršeno je na veterinaraskim fakultetima u Beogradu, Zagrebu i Sarajevu. Sa sve većom motorizacijom i opadanjem upotrebe konja u vojsci, težište rada vojnoveterinarske službe se prenosi na oblast higijene i tehnologije hrane životinjskog porekla. Zbog toga 1965. godine počinje upućivanje oficira veterinarske službe na specijalizacije iz ove oblasti na Veterinarski fakultet u Beogradu (Antić i sar, 1988). U period od 1947. do 1985. godine vojna veterinarska služba je uspešno obučila i iškolovala 8.730 pripadnika vojske (Antić i sar, 1988).

Sa početkom ratnih sukoba u bivšoj Jugoslaviji dolazi do dislociranja dela veterinarskih ustanova iz bivših jugoslovenskih republika na teritoriju Republike Srbije i to Škole rezervnih oficira iz Sarajeva i Nastavnog centra za obuku pasa iz Belog Manastira. Pripadnici vojne veterinarske službe dali su aktivno učešće u ratnim dejstvima koja se završavaju sa NATO bombardovanjem 1999. godine. Vojna veterinarska služba je u 21. vek ušla sa sledećim školskim ustanovama: Školskim centrom veterinarske službe u Beogradu, 40. Centrom za obuku vodiča pasa u Nišu i Veterinarskim nastavnim centrom u Kikindi. Organizacijsko formacijskim promenama 2002. godine ukida se Veterinarsko nastavni centar u Kikindi i objedinjava se sa postojećim centrom u 40. veterinarski nastavni centar u garnizonu Niš. Veterinarska uprava i Sanitetska uprava 2005. godine formiraju Upravu za zdravstvo u Sektoru za materijalne resurse Ministarstva odbrane, a Školski centar veterinarske službe u Beogradu ulazi u sastav VMA. Iste godine 40. veterinarski nastavni centar u Nišu prelazi u sastav Komande za logistiku, sledeće godine u sastav Upravu za logistiku Generalštaba Vojske Srbije, a potom u sastav Komande za obuku kao četa za obuku sanitetske službe i veterinarske službe.

I u savremeno vreme poklanja se velika pažnja obuci i školovanju oficira i podoficira veterinarske službe. Centar veterinarske službe u Beogradu i Centar za obuku pasa u Nišu nosioci su kurseva i obuka oficira, podoficira, civilnih lica i vojnika po ugovoru iz oblasti vojne veterinarske medicine. Oficiri veterinarske službe na posleddiplomske studije se upućuju na Fakultet veterinarske medicine u Beogradu i Departman za veterinarsku medicinu Poljoprivrednog fakulteta u Novom Sadu.

#### **ZAKLJUČCI**

- Vojna veterinarska služba u srpskoj vojsci tokom svog razvoja po pitanju obrazovanja kadra pratila je razvoj veterinarske medicine u Srbiji i svetu.
- Na početku svog postojanja niži veterinarski kadar za potrebe vojske je obučavan za poslove potkivača i marvenih pomoćnika u Srbiji, a viši kadar je školovan u inostranstvu.
- Školovanje višeg veterinarskog kadra na osnovnim i posleddiplomskim studijama u Srbiji počinje nakon formiranja Veterinarskog fakulteta u Beogradu.
- Tokom I i II svetskog rata bez obzira na golgotu koju je prošao Srpski narod i vojska, nastavljena je obuka i školovanje vojnog veterinarskog kadra.

- Tokom celog njenog postojanja vojnim propisima u vojnoj veterinarskoj službi regulisano je da napredovanje u činu i položaju oficira i podoficira veterinarske službe pored ostalih uslova zavisi od nivoa obrazovanja i završenih usavršavanja.

#### LITERATURA

1. Antić S. i sar. Veterinarska služba. Pozadina II. 1988.
2. Divljanović D. 1967. Opšti pogled na razvoj veterinarske medicine kao nauke u Srba tokom XIX i početkom XX veka. *Acta Historica Medicinae Stomatologiae Pharcaciae Veterinae* 2:71-81.
3. Divljanović D. Veterinarski kadrovi u Srbiji od 1800-1918. godine. Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije. 1974.
4. Divljanovitch D. Le personnel vétérinaire français dans l'Armée serbe au front de Salonique pendant la Première guerre mondiale. *Société scientifique pour l'histoire de la culture sanitaire de Yougoslavie*. 1977.
5. Karadžić V.S. 1910. Vukova prepiska. Državna štamparija Kraljevine Srbije. V:62-63.
6. Romano J. Veterinarska služba u NOR-u, Vojnoizdavači zavod. 1967.
7. Societas Jugoslavica Historiae Medicinae Pharmaciae Veterinae. 1964.
8. Turudić V. i Paunović D. Veterinarske službe Albanske i Burmanske armije i naša pomoć, *Vojnoveterinarski zbornik* 1-2. 1971.
9. Turudić V. Prilog poznavanju vojnog veterinarstva Jugoslavije između dva svetska rata. Doktorska disertacija. Veterinarski fakultet u Beogradu. 1977.
10. Turudić V. Veterinarska služba srpske vojske u radovima naših istoričara-ispravke i dopune (II). *Acta Historica Medicinae Stomatologiae Pharcaciae Veterinae* 22 (1-2): 183-192.